

**TONI
MORRISON
KOTI**

NOBEL

TONI MORRISON

Koti

Suomentanut
SEPPO LOPONEN

KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ TAMMI
HELSINKI

Englanninkielinen alkuteos *Home* ilmestyi 2012.
Copyright © 2012 by Toni Morrison
Suomenkielinen laitos © Kustannusosakeyhtiö Tammi 2014
Painettu EU:ssa
ISBN 978-951-31-7218-3

Slade

*Kenen talo tämä on?
Kenen yö pitää valon poissa
täältä sisältä?
Kertokaa kuka tämän talon omistaa.
Minun se ei ole.
Minä haaveilin toisenlaisesta, sievemmästä,
valoisammasta,
josta näkisi maalattuja veneitä viliseville järville,
avosylisille pelloille.
Tämä talo on kummallinen.
Sen varjot valehtelevat.
Kertokaa miksi sen lukko sopii avaimeni.*

1

Ne kavahtivat pystyyn kuin miehet. Me näimme ne. Kuin miehet ne seisoivat.

Meidän ei olisi kuulunut olla lähelläkään sitä paikkaa. Kuten useimmilla tiluksilla Georgian Lotuksen ulkopuolella, täällä oli lukuisia pelottavia varoitustauluja. Uhkaukset riippuivat puutolppiin viritetyissä teräsverkkoaidoissa noin viidentoista metrin välein. Mutta kun äkkäsimme alituskuopan, jonka joku eläin – kojootti ehkä tai pesukarhu – oli kaivanut, emme voineet vastustaa. Kakaroita kun vielä olimme. Ruoho ulottui sisäkoani olkapäähän ja minua vyötäröön, joten käärmeitä varoen ryömmimme aidan alitse. Se kannatti, vaikka ruohomehu ja itikkaparvet kirvelivätkin silmiä, sillä noin viidentoista metrin päässä suoraan edessäpäin ne seisoivat pystyssä kuin miehet. Niiden kaviot jyskivät ja iskivät, niiden harjat hulmahelivät hurjien silmänvalkuaisten tieltä. Ne purivat toisiaan kuin koirat, mutta kun ne seisoivat kahdella jalalla etujalat toistensa säkän ympärillä, me haukoimme ihmetyksestä henkeä. Toinen oli ruosteenvärinen, toinen sysimusta, molemmat hiestä säihkyviä. Hirnahdukset eivät olleet yhtä pelottavia kuin se hiljaisuus, joka valahti takajalkojen kumahdettua vastusta-

jan rullaturpaan. Lähistöllä varsat ja tammät näykyvät välinpitämättöminä ruohoa tai katsoivat muualle. Sitten se lakasi. Ruosteenvärinen painoi päänsä ja kuopi maata samalla kun voittaja laukkasi selkä köyryssä pois tuupprien tielleen osuneita tammoja.

Kun ryömimme ruohikon halki etsimään tulokuoppaamme, me eksyimme, koska jouduimme välttelemään kauemmaksi pysäköityä kuormurijonoa. Vaikka aita ei ottanut löytyäkseen, häätännymme vasta kun kuulimme puhetta, kiihtynyttä mutta vaimeaa. Tarrasin siskoa käsivarresta ja vein sormen huulilieni. Kobottamatta kertaakaan päätä, tähyillessämme vain ruohikon halki näimme heidän nostaavan kottikärrystä ruumiin ja viskaavan sen valmiina odottavaan kuoppaan. Toinen jalka retkotti kuopan reunalla ja tytisi kuin pyrkien pois, aivan kuin se olisi kyennyt pikku ponkaisulla syöksähtämään lapioidun mullan läpi ylös. Emme erottaneet hautaavien miesten kasvoja, vain housut, mutta näimme lapionterän tönäisevän sätkivän jalkaterän muun koiwen perään. Kun siskoni näki, kuinka se musta jalkaterä pehmeän vaaleanpunaisine ja kuraisine jalkapohjineen töytäistiin hautaan, hän alkoi vapista kauttaaltaan. Rutistin häntä harteista ja koetin vetää hänen vavahtelunsa omiin luihini, koska neljä vuotta vanhempana veljenä uskoin hallitsevani tilanteen. Vasta kun miehet olivat aikoja häipyneet ja kuu oli verkkomelonina, rohkenimme huojuttaa ruohonkorsia ja kääntyä mahalleen etsimään aidan alle kaivettua tulokuoppaamme. Kun pääsimme kotiin, varauduimme vitsaan tai ainakin toruihin, koska olimme viipyneet ulkona niin myöhään, mutta aikuiset eivät näyttäneet edes huomaavan meitä. Heitä näytti vaivaavan jokin.

Koska olet päättänyt kertoa tarinani, niin mitä ikinä ajatteletkin ja mitä ikinä panetkin paperille, tiedä tämä: minä ihan

*totta unohdin koko sen hautauksen. Muistin vain ne hevoset.
Ne olivat niin kauniita. Niin raakoja. Ja seisoivat pystyssä kuin
miehet.*

2

Hengitys. Kuinka hengittää niin, ettei hänen huomattaisi olevan hereillä. On teeskenneltävä syvää rytmikästä kuorsausta, lerputeltava alahuulta. Mikä tärkeintä, silmäluomet eivät saa hievahtaakaan, ja sydämen on sykittävä tasaisesti ja käsien on pysyttävä veltoina. Kun he kahdelta yöllä kävisivät tarkistamassa, olisiko hänelle annettava uusi tainnutuspiikki, he näkisivät tämän toisen kerroksen huoneessa numero 17 viruvan potilaan uinuvan morfiinihorroksessa. Siinä uskossaan he ehkä jättäisivät ruiskeen väliin ja hellittäisivät rannesiteitä, jotta hänen kätensä saisivat nauttia kiertävästä verestä. Kun teeskenteli puolikoomaa, samaan tapaan kuin näyteltiin kuollutta rähmällään taistelukentän kurassa, täytyisi keskittää ajatukset johonkin yksittäiseen neutraaliin kohteeseen. Sellaiseen joka häivyttäisi vähäisenkin elämänvihin. Jäähän, hän ajatteli, jääkuutioon, jääpuikkoon, umpijäiseen lampeen tai huurteiseen maisemaan. Ei. Hyysiin harjanteisiin liittyi liikaa tunteita. Entä tuleen? Ei sentään. Liian aktiivista. Hän tarvitsi jotakin, mikä ei havahduttaisi tunteita, ei herättäisi muistoja – ei kauniita eikä häpeällisiä mielikuvia. Jo sen etsiminen kiihdytti. Kaikki toi hänen

mieleensä jotain tuskallista. Kun hän kuvitteli tyhjää paperiarkkia, ajatukset häätyivät hänen saamaansa kirjeeseen – siihen joka oli kuristanut hänen kurkkuaan: ”Tule äkkiä. Siskosi kuolee jos vitkastelet.” Lopulta hän valitsi neutraaliksi kohteekseen tuolin huoneen nurkassa. Puuta. Tammea. Lakattu tai petsattu. Montako pientä selkämyksessä? Käsi- vai tehdasvalmisteinen? Jos se oli tehty käsin, kuka oli puuseppä ja mistä mies hankki puutavaransa? Toivotonta. Tuoli herätti kysymyksiä, se ei turruttanut tyhjään tunteettomuuteen. Entä valtameri pilvisenä päivänä nähtynä miehistönkuljetusaluksen kannelta – vailla horisonttia, vailla toivoakaan siitä? Ei. Ei sitä, koska aluksen kylmässä ruumassa säilytettyjen ruumiiden joukossa saattoivat olla hänen kotipuolen kaverinsa. Hänen olisi keskityttävä johonkin muuhun – yötaivaaseen, tähdettömään, tai paremminkin ratakiskoihin. Ei maisemaan, ei juniin, vain loputtomiin, loputtomiin kiskoihin.

Häneltä oli viety paita ja varsikengät, mutta housut ja palveluspusero (kummatkaan eivät olleet toimivia itsemurhavälineitä) riippuivat kaapissa. Hänen oli vain päästävä käytävän päähän ulko-ovelle, jota ei koskaan lukittu, koska kerran siinä kerroksessa oli puhjennut tulipalo, jossa kuoli hoitaja ja kaksi potilasta. Tämän hänelle oli kertonut Crane, lörppö sairaala-apulainen, pestessään hänen kainaloitaan ja jauhaessaan tarmokkaasti purukumia, mutta hän arveli sitä vain tarinaksi, jonka varjolla henkilökunta voisi käydä siellä tupakalla. Ensimmäisessä pakosuunnitelmassaan hän kumauttaisi Cranen tainnoksiin, kun tämä seuraavan kerran tulisi siivoamaan hänen tuotoksiaan. Suunnitelma edellytti, että hänen käsirautansa irrotettaisiin, mutta koska se oli kovin epävarmaa, hän valitsi toisen strategian.

Kun hänet toissapäivänä pantiin käsirautoihin poliisiauton takapenkillä, hän pyöritteli vimmatusti päätään nähdäkseen, missä hän oli ja minne häntä vietiin. Tässä taajamassa hän ei ollut koskaan käynyt. Hänen reviiriään oli Central City. Täällä ei mikään pistänyt erityisemmin silmään, paitsi ruokalan räikeä neontaulu ja piskuisen kirkon valtava pihakyltti: AME Siion. Jos hän pääsisi ulos hätäovesta, niin tuonne hän painelisi: Siioniin. Ennen pakoa hänen olisi kuitenkin hankittava kengät, jostakin, jotenkin. Jos hän tallustelisi talvella ulkona ilman kenkiä, hänet pidätettäisiin oikopäätä ja palautettaisiin sairaalaan odottamaan tuomiota irtolaisuudesta. Mielenkiintoinen säännös tuo irtolaisuus, joka tarkoitti seisoskelua ulkosalla tai kuljeskelua ilman selvää päämäärää. Kirjan kanniskelu auttaisi, mutta paljasjalkaisuus sotisi ”päämäärällisyyttä” vastaan, ja paikallaan seisoskelu voisi johtaa syytteeseen ”asiattomasta oleskelusta”. Hän jos kuka tiesi, ettei toiminnan laillisuuden tai laittomuuden määrittelyksi tarvinnut välttämättä seisoskella ulkona. Vaikka olit sisällä omassa talossasi, jossa olit asunut vuosikausia, niin silti miehet, joilla oli virkamerkki tai ei mutta aina aseet, saattoivat pakottaa sinut, perheesi, naapurisi pakkaamaan kampeet ja painumaan pois – kengät jalassa tai ei. Kaksikymmentä vuotta sitten, nelivuotiaana, hänellä oli kengät, vaikka toisen pohja läpsyikin joka askeleella. Viidentoista talon asukkaat oli komennettu poistumaan pienestä elinpiiristään kaupungin laitamalta. Vuorokausi aikaa, heille sanottiin, tai muuten. ”Muuten” tarkoitti ”kuolette”. Varoitukset esitettiin aamuvarhaisella, joten koko päivä meni sekasorrokseksi, tuohtumukseksi ja pakkaamiseksi. Illansuussa useimmat lähtivät matkaan – ketkä ajoneuvolla, ketkä jalan. Mutta huolimatta

hupullisten tai huputtomien miesten uhkauksista ja naapureiden kehotuksista muuan Crawford-niminen mies istahti kuistinsa rapulle ja kieltäytyi lähtemästä. Kyynärpäät polvilla, kädet ristissä, mälliä jauhaen hän odotti koko yön. Yön vaihtuessa aamuvarhaiseksi hänet hakattiin hengiltä vesijohtoputkilla ja kiväärinperillä ja köytettiin piirikunnan vanhimpaan magnoliaan – siihen joka kasvoi hänen omalla pihallaan. Ehkä hänen kiintymyksensä kyseiseen puuhun, jonka hän usein kerskui isoäidinäitinsä istuttaneen, teki hänet niin jääräpäiseksi. Yöpimeällä jotkut paenneista naapureista hiipivät takaisin irrottamaan hänet köysistä ja hautaamaan hänet rakkaan magnoliansa juureen. Yksi haudankaivajista kertoi kaikille, jotka jaksoivat kuunnella, että herra Crawfordilta oli kaivettu silmät päästä.

Vaikka kengät olivat tähän pakoon välttämättömät, portilaalla ei niitä ollut. Aamuneljältä, ennen auringonnousua, hän onnistui irrottamaan pressukankaiset rannesiteensä ja kiskomaan sairaalakaavun yltään. Hän sonnustautui sotilashousuihin ja -puseroon ja hiipi avojaloin käytävää pitkin. Hätäoven viereisestä huoneesta kantautuvaa nyyhkettä lukuun ottamatta talossa oli hiirenhiljaista – ei sairaala-apulaisen kengännarsketta, ei vaimeaa kikatusta eikä tupakankäryä. Saranat narisivat, kun hän avasi oven, ja pakkanen iski vastaan kuin moukari.

Palotikkaiden jäätyneet rautapuolat tekivät niin kipeää, että hän hyppäsi kaiteen yli maahan, lämpimämpään lumihankeen. Kiihkoisa kuutamo, joka toimitti poissa olevien tähtien virkaa, myötäili hänen vauhkoa vimmaansa valaisemalla hänen kumaraisia harteitaan ja lumeen painautuneita jalanjälkiään. Hänellä oli taskussaan palvelusmitalinsa mutta ei kolikoita, joten hänen oli turha etsiä puhelinkop-

pia soittaakseen Lilylle. Ei hän olisi muutenkaan soittanut, paitsi heidän kalsean eronsa vuoksi myös siksi, että häntä hävetti turvautua Lilyyn nyt – paljasjalkaisena pöpiläkarkurina. Kaulusta tiukasti likistäen ja jalkakäytävän laitaan lapioituja kinoksia väistellen hän juoksi minkä lääkitykseltään jaksoi koko kuuden korttelin matkan sairaalalta Siionin kirkon pappilalle, kaksikerroksiselle, lautavuoratulle mökille. Kuistinrapulta oli lakaistu lumet tarkkaan pois, mutta talo oli pimeänä. Hän koputti – napakasti, hän tuumi, kun otti huomioon hänen kohmettuneet kätensä, mutta ei uhkaavasti kolkuttaen, kuten tietyillä kansalaisryhmillä tai ros-kajoukolla tai poliiseilla oli tapana. Sitkeys kannatti; sisällä syttyi valo, ja ovi avautui ensin raolleen ja sitten lisää paljastaen harmaatukkaisen, flaneliaamutakkiin sonnustautuneen miehen, joka piteli silmälasejaan ja kurtisteli kulmiaan aamuöisen vieraan röyhkeydelle.

Karkuri halusi sanoa ”Huomenta” tai ”Anteeksi”, mutta hänen ruumiinsa vapisi rajusti kuin tanssitaudin kourissa ja hampaat kalisivat niin holtittomasti, ettei hän saanut ulos pihaustakaan. Ovella seisova mies mitteli katseellaan tätä tutisevaa vierastaan ja astahti sitten taaksepäin päästääkseen hänet sisään.

”Jean! Jean!” Mies kääntyi kohdistamaan äänensä ylös portaisiin ennen kuin viittasi vierasta käymään sisään. ”Voi tavatonta”, mies mumisi työntäessään oven kiinni. ”Oletpas ruokoton näky.”

Hän yritti hymyillä mutta epäonnistui.

”Nimeni on Locke, pastori John Locke. Entäs sinun?”

”Frank. Frank Money.”

”Oletkos tulossa tuolta vähän matkan päästä? Sairaalasta?”

Frank nyökkäsi tömistellessään jalkojaan ja yrittäessään hieroa tuntoa hyppysiinsä.

Pastori Locke ynähti. ”Istu toki”, hän sanoi ja lisäsi siten päätään puistellen: ”Sinua lykästi. Sieltä myydään kossoli ruumiita.”

”Ettäkö ruumiita?” Frank lysähti sohvalle erityisemmin välittämättä tai ihmettelemättä miehen puheita.

”Näin on. Lääketieteen laitokselle.”

”Myykö ne ruumiita? Mihin tarkoitukseen?”

”Täytyyhän lääkärien tutkia kuolleita köyhiä, että osaisivat auttaa eläviä rikkaita.”

”John, lopeta tuo.” Jean Locke laskeutui portaat kiristäen aamutakkinsa vyötä. ”Se nyt on puuta heinää.”

”Tämä on vaimoni”, Locke sanoi. ”Ja vaikka hän on ihana kuin hunaja, hän on usein väärässä.”

”Päivää, rouva. Anteeksi, että...” Frank nousi yhä hytisten.

Rouva vaiensi hänet. ”Anna olla. Istu vain”, rouva sanoi ja katosi keittiöön.

Frank noudatti kehotusta. Tuulta lukuun ottamatta talossa oli jokseenkin yhtä hyytävää kuin ulkona, eivätkä sohvalla kireälle pingotetut muovipäälliset auttaneet asiaa.

”Pahoittelen, jos palelet täällä sisällä.” Locke huomasi Frankin huulien värjyvän. ”Täälläpäin on totuttu vesisateeseen, muttei lumipyryyn. Mistäs muuten olet tullut?”

”Central Citystä.”

Locke voihkaisi ikään kuin tämä tieto selittäisi kaiken. ”Ja nytkö pyrit sinne takaisin?”

”En sinne. Etelään.”

”Mutta kuinka sinä jouduit sairaalaan etkä vankilaan? Sinnehän paljasjalkaiset, vähäpukeiset kulkijat yleensä raijataan.”

”Varmaankin veren takia. Naamani oli ihan veressä.”

”Mistä syystä?”

”En tiedä.”

”Etkö muista?”

”En. Vain metelin. Kovan. Tosi kovan.” Frank hieroi otsaansa. ”Jouduinkohan minä tappeluun?” Hän heitti tämän kysymyksen ikään kuin pastori voisi tietää, miksi hänet oli sidottu ja nukutettu kahdeksi päiväksi.

Pastori Locke silmäili häntä huolestuneen näköisenä. Ei hermostuneena, vain huolestuneena. ”Taisivat luulla sinua vaaralliseksi. Jos olisit ollut pelkästään sairas, niin ei sinua sinne olisi huolittu. Minnekäs veli tarkemmin sanottuna on matkalla?” Pastori seisoi yhä kädet selän takana.

”Georgiaan. Jos pystyn.”

”Johan nyt. Sinne on melkoinen matka. Onkos veli Money nimensä väärsti?” Locke hymyili sukkeluudelleen.

”Oli minulla vähän rahaa silloin kun minut pidätettiin”, Frank vastasi. Nyt hänen housuntaskuissaan ei ollut muuta kuin se armeijan mitali. Eikä hän muistanut, paljonko Lily oli lykännyt hänelle. Hän muisti vain sen huulimutrun ja tuikean katseen.

”Mutta nyt mitään ei ole jäljellä, niinkö?” Locke siristi silmiään. ”Etsiikö poliisi sinua?”

”Ei”, Frank sanoi. ”Ei toki. Kynivät vain puhtaaksi ja heittivät hullujenhuoneelle.” Hän kupristi kätensä suun eteen ja hönkäili kämmeniinsä. ”Tuskin minua mistään syytetään.”

”Tiedä vaikka syytettäisiinkin.”

Jean Locke toi vadillisen kylmää vettä. ”Panehan poika jalkasi tähän veteen. Se on kylmää, mutta niitä ei pidä lämmittää liian äkisti.”

Frank upotti jalkansa veteen ja huokaisi. ”Kiitos.”

”Minkäs takia ne muuten korjasivat pojan talteen? Siis poliisit.” Jean kysäisi tätä mieheltään, joka kohautti olkapäitään.

Minkähän takia niin? Lukuun ottamatta sitä B-29:n jyrinää Frank ei ollut aikoihin tehnyt mitään poliisia kiinnostavaa. Hän ei osannut selittää asiaa itselleen, saati tälle kiltille, avuliaalle pariskunnalle. Ellei hän ollut ollut tappe- lussa, niin oliko hän kussut jalkakäytävälle? Rähännyt ohikulkijoille, koululaisille? Hakannut päätänsä seinään tai piileskellyt pusikossa jonkun takapihalla?

”Ehkä minä vähän meuhkasin”, hän sanoi. ”Jotain sel- laista.” Hän ei millään muistanut. Oliko hän heittäytynyt maahan äkillisestä pakoputken pamahduksesta? Jospa hän kävi jonkun tuntemattoman kimppuun tai puhkesi pillittä- mään puiden edessä – anomaan niiltä anteeksi tekoja, joihin ei ollut koskaan syylistynyt. Sen hän muisti, että heti kun Lily oli sulkenut oven hänen jälkeensä, hän oli hätäänty- nyt suunniltaan, huolimatta tehtävänsä vakavuudesta. Hän oli käynyt paukulla rauhoittuakseen pitkän matkan varalle. Kun hän poistui kapakasta, hätä oli haihtunut, mutta niin myös terve järki. Jälleen häneen iski silmitön raivo, itse- inho naamioituneena jonkun toisen syyksi. Ja myös muis- tot, jotka olivat kypsyneet Fort Lawtonissa, mistä hän heti armeijasta kotiuduttuaan oli lähtenyt vaellukselleen. Jää- tyään bussista hän ajatteli lähettää kotiin sähkeen, koska Lotuksessa kukaan ei omistanut puhelinta. Mutta puhe- lunvälittäjien lakkoon oli liittynyt myös lennätinväki. Hän kirjoitti kahden sentin postikorttiin: ”Palasin ehjänä. Näh- dään pian.” ”Pian” ei toteutunut, koska hän ei halunnut pa- lata kotiin ilman sikäläisiä kavereitaan. Hän ei kehdannut näyttäytyä niin elinvoimaisena Miken tai Stuffin omaisille.

Hänen vireä hengityksensä ja eheä minänsä loukkaisi heitä. Ja vaikka hän valehtelisi silmät päästään, kuinka urheasti Mike ja Stuff olivat kaatuneet, hän ymmärtäisi heidän kannaansa. Sitä paitsi hän inhosi Lotusta. Kylän pitkävihaiset asukkaat, sen eristyneisyyden ja etenkin sen yliolkaisuuden hän kestäisi vain, jos hänen kaverinsa olisivat siellä tukena.

”Koskas palasit sodasta?” Pastori Locke oli yhä seisaallaan. Ilme lientyneenä.

Frank kohotti päänsä. ”Vuoden päivät sitten.”

Locke kyhnytti leukaansa ja oli juuri sanomaisillaan jotakin, kun Jean toi kupin ja lautasellisen voileipäkeksijä. ”Se on vain kuumaa vettä, jossa on rutkasti suolaa”, Jean sanoi. ”Juo pois, mutta hitaasti. Minä haen sinulle peiton.”

Frank hörppäsi kahdesti ja kulautti sitten loput kurkkuunsa. Tuodessaan lisää Jean sanoi: ”Kostuta ne keksit siinä nesteessä. Menevät helpommin alas.”

”Jean”, Locke sanoi, ”käyhän katsomassa, mitä kolehtilippaasta löytyy.”

”Kuule John, poika tarvitsee kengätkin.”

Kun kenkiä ei löytynyt, he panivat sohvan viereen neljät sukat ja risat kalossit.

”Veli nukkuu nyt. Sinulla on rankka reissu edessä, enkä tarkoita pelkästään Georgiaa.”

Frank nukahti villahuovan ja muovipäällisten väliin ja näki unta, joka kuhisi ruumiinosia. Hän heräsi hyökkävään auringonpaisteeseen ja paahtoleivän tuoksuun. Kesti tovin, kauemmin kuin olisi pitänyt, ennen kuin hän tajusi, missä oli. Kaksipäiväisen sairaalalääkityksen jäänteet alkoivat häipyä, mutta hitaasti. Missä ikinä hän olikin, hän oli kiitollinen siitä, ettei auringon säihke vihlonut päätä. Noustuaan istualleen hän huomasi, että sukat oli taitettu sievästi

matolle kuin katkaistut jalkaterät. Sitten hän kuuli jostain toisesta huoneesta muminaa. Hänen tuijotellessaan sukkaa lähimenneisyys alkoi selkiytyä: sairaalapako, jäätävä juoksu, lopuksi pastori Locke ja hänen vaimonsa. Näin hän oli taas arkitodellisuudessa, kun Locke tuli sisään ja kysyi, tuntuiko se kolmen tunnin uni missään.

”Se teki hyvää. Oikein hyvää”, Frank sanoi.

Locke näytti hänelle kylpyhuoneen ja asetti parranajovälineet ja hiusharjan lavuaarin reunalle. Pantuaan sukat ja kalossit jalkaan ja siistiydyttyään Frank tutki housuntaskunsa, josko sairaala-apulaisilta olisi jäänyt jotakin huomauttamatta, jokunen lantti, mutta hänelle ei ollut jätetty muuta kuin se palvelusmitali. Lilyn antamat rahat olivat tietysti myös haihtuneet. Frank istuutui lakatun pöydän ääreen ja söi aamiaisen: kaurapuuron ja ylivoidellun paahtoleivän. Keskellä pöytää oli kahdeksan dollarin seteliä ja liuta kolikoita. Kasa olisi käynyt pokeripotista, paitsi että tämä oli varmaan koostunut paljon työläämmiin: pikku kukkaroista poimituista kymmensenttisistä, lasten vastahakoisesti luovuttamista viisisenttisistä, joille heillä olisi ollut muutakin (makoisampaa) käyttöä; setelit edustivat kokonaisen perheen anteliaisuutta.

”Seitsemäntoista dollaria”, Locke sanoi. ”Sillä pääset hyvin bussilla Portlandiin ja sieltä jonnekin Chicagon liepeille. Georgiaan asti se ei kuitenkaan riitä, mutta kun tulet Portlandiin, menettele seuraavasti.”

Locke neuvoi Frankia turvautumaan baptistikirkon pastoriin Jessie Maynardiin ja lupasi soittaa edeltä, että tulossa olisi taas yksi.

”Taas yksi?”

”Niin, et sinä ole läheskään ainoa tapaus. Integroitu ar-

meija on yhtä kuin integroitu kurjuus. Te lähdette kaikki sotaan, tulette takaisin, ja sitten teitä kohdellaan kuin koiria. Tai ei sentään. Koiria kohdellaan paremmin.”

Frank tuijotti häntä, mutta ei sanonut mitään. Ei häntä ollut armeijassa kohdeltu kovinkaan huonosti. Ei se ollut armeijan vika, että hän silloin tällöin sekoili. Päinvastoin, kotiutuslääkärit olivat olleet huomaavaisia ja ystävällisiä ja selittäneet, että hulluus häipyisi kyllä aikanaan. He näkivät sitä tavan takaa, mutta vakuuttivat sen menevän ohi. Kunnan pysyt erossa alkoholista, he sanoivat. Mitä hän ei ollut tehnyt. Ei ollut kyennyt. Kunnes tapasi Lilyn.

Locke ojensi Frankille kirjekuoresta repäistyn läpän, jossa oli Maynardin osoite, ja kertoi että Maynardilla oli iso seurakunta, jolta heltisi enemmän avustusta kuin Locken pikku katraalta.

Jean oli pakannut pussiin kuusi juusto- ja meetvurstileipää ja kolme appelsiinia. Hän ojensi pussin Frankille, ja myös villamyssyn. Frank pani myssyn päähänsä, kiitti ja kurkistettuaan pussiin kysyi: ”Paljonko sinne onkaa matkaa?”

”Viis siitä”, Locke sanoi. ”Kiität vielä jokaista murua, koska sinulla ei ole menemistä yhdenkään bussiaseman kuppilatiskille. Kuuntele nyt, sinä olet kotoisin Georgiasta ja olet palvellut seka-armeijassa ja varmaankin kuvittelet, että pohjoisessa on toista kuin etelässä. Siihen älä usko, äläkä sen varaan laske. Käytäntö on vankka kuin laki ja voi olla yhtä vaarallinen. Lähdetään nyt liikkeelle. Minä heitän sinut asemalle.”

Frank odotti ovella, kun pastori haki päällystakkinsa ja autonavaimensa.

”Näkemiin, rouva. Kiitoksia kovasti.”

”Pidä varasi, poika”, rouva Locke vastasi ja taputti häntä olalle.

Lippuluukulla Locke vaihtoi kolikot seteleiksi ja osti Frankille lipun. Ennen kuin Frank liittyi Greyhound-bussin jonoon hän huomasi poliisiauton matelevan ohi. Hän kumartui muka kiinnittämään kalossiensa solkia. Vaaran mentyä ohi hän nousi pystyyn, kääntyi sitten pastori Lockeen päin ja ojensi kätensä. Kätellessään miehet katsoivat toisiaan silmiin sanomatta sanaakaan mutta sanoen kaiken, aivan kuin ”good-bye, näkemiin” olisi tarkoittanut samaa kuin entisaikaan: Jumala olkoon kanssasi.

Matkustajia oli vähän, mutta Frank istuutui kuuliaisesti peräpenkille, missä hän koetti kutistaa 190-senttistä ruhoaan ja piti tiukasti kiinni eväspussistaan. Ikkunahuurteen läpi erottuva maisema muuttui alakuloisemmaksi, kun aurinko onnistui kirkastamaan hiljaisia puita, jotka eivät lehdettöminä pystyneet puhumaan. Yksinäisen näköiset talot pitivät lunta aisoissa, mutta siellä täällä sitä oli lastenvaunujen päällä kukkurakaupalla. Eläviltä näyttivät vain pihateille juuttuneet kuorma-autot. Kun hän arvaili, millaista noiden talojen sisällä mahtoi olla, hän ei osannut kuvitella yhtään mitään. Ja kuten niin usein hänen ollessaan yksin ja selvin päin, hän näki erään pojan sullovan sisälmyksiään takaisin sisään, pitelevän niitä kämmenillään kuin ennustajan kristallipalloa, joka tärisi huonoista uutisista, tai hän kuuli toisen pojan sopertavan huulillaan äitiä, vain kasvojen alaosa ehjänä. Ja hän harppasi heidän ylitseen tai ohitseensa säilyäkseen hengissä, estääkseen omia kasvojaan silpoutumasta, pitääkseen omat kirjavat suolensa sen voi-niin-ohuen pintakerroksen alla. Tuota mustavalkoista talvimaisemaa vasten etunäyttämö hohkasi verenpunaisena. Ne eivät koskaan kai-

konneet, nämä kuvat. Paitsi Lilyn luona. Frank ei suostunut pitämään tätä reissua välirikkona. Tämä oli vain tauko, hän toivoi. Oli kuitenkin vaikea sivuuttaa sitä, millaiseksi heidän yhteiselonsa oli mennyt: Lilyn ääntä terästi voipunut julmuus, ja vaitioloa rajasi hänen pettymyksensä sorina. Joskus hänen kasvonsa näyttivät muuttuvan jeepin nokaksi – armottomat etuvalosilmät kirkkaana säihkeenä säleikkömäisen hymyn yläpuolella. Outoa millaiseksi Lily oli muuttunut. Kun Frank muisteli, mitä hän oli Lilyssä rakastanut, sitä pikku mahanpullukkaa, polvitaiteita ja tyrmäävän kauniita kasvoja, tuntui kuin joku olisi piirtänyt Lilystä pilakuvan. Ei kai nyt kaikki voinut olla Frankin syytä? Eikö hän käynyt tupakallakin kerrostalon pihalla? Eikö hän jättänyt yli puolet palkastaan kampauspöydälle, jotta Lily voisi törsetä rahat mielensä mukaan? Eikö hän vaivautunut nostamaan vessanistuimen ylös – mitä Lily piti loukkauksena. Ja vaikka Frankia kummastuttivat ja huvittivat ne naiselliset tilpehöörit, jotka riippuivat kylpyhuoneen ovesa ja tungeksivat kaapeissa, lavuaarin reunoilla ja kaikissa mahdollisissa tiloissa – suihkumyssyt, peräruiskevälineet, Masingill-pullot, Lydia Pinkhamit, Kotexit, Neet-karvanpoistoaineet, kasvovoiteet, mutapakkaukset, papiljotit, vartalo-voiteet, deodorantit – niin hän ei koskaan kajonnut niihin eikä kyselty niistä. Tosin hän välistä istuskeli tuntikausia tuppisuuna – tylsänä, puhehaluttomana. Tosin hän menetti kaikki ne harvat työpaikat, jotka oli onnistunut hankkimaan. Ja vaikka Lilyn läheisyys toisinaan haittasikin henkeä, hän ei ollut lainkaan varma, voisiko hän elää ilman tätä naista. Kyse ei ollut vain rakastelusta, tunkeutumisesta sinne mitä hän nimitti Lilyn jalkovälin valtakunnaksi. Kun hän makasi Lilyn käsivarren tytönpaino rinnallaan, painajaiset

TONI MORRISON syntyi 1931 Ohiossa. Ennen kirjailijanuraansa hän työskenteli englannin kielen opettajana ja kustannustoimittajana. Hänen esikoisteoksensa *Sinisimmät silmät* ilmestyi vuonna 1970. Vuonna 1993 Morrisonista tuli ensimmäinen afrikkalaisamerikkalainen nainen, joka on saanut Nobelin kirjallisuuspalkinnon. Keltaisessa kirjastossa on julkaistu suomeksi kaikki Morrisonin romaanit.

Nobelistin syvä ja tiivistunnelmainen romaani kuvaa koskettavasti sodan runtelemaa miestä, joka joutuu palaamaan lapsuutensa raskaisiin maisemiin, ja hänen sisartaan, tyttöä, jonka on kasvettava naiseksi. Yhdessä he löytävät kadottamansa kodin, itsensä ja ennenkokemattoman rohkeuden.

”Pelottavalla tavalla hiljainen tarina kokoaa yhteen kaikki Morrisonin aiemmin ilmoille jyrisemät kysymykset. Uskaliaan toiveikas kertomus ihmisen mahdollisuudesta parantua – tai ainakin selviytyä.”

THE WASHINGTON POST

”Unohtumaton... *Koti* kiteyttää Morrisonin koko aiemman tuotannon kantavat teemat.” THE NEW YORK TIMES

9 789513 172183

84.2 | www.tammi.fi | ISBN 978-951-31-7218-3

Päällys: Markko Taina

Päälllyksen valokuva: iStockphoto